

## IN MEMORIAM

### СОФИЈА КОСТИЋ – У ПОМЕН



Наша драга колегиница Софија Костић рођена је у Новом Саду 1. јуна 1952. године и већ од своје прве године живела је у Београду, где је по завршетку гимназије уписала Правни факултет. И већ у том периоду може се говорити о касније исказаном истраживачком немиру, на основу кога је на другој години студија права паралелно постала редовни студент на тадашњој Катедри за етнологију Филозофског факултета у Београду, а потом неко време успешно студирала оба програма из домена друштвених наука. Чињеница да је већ у данима младости истовремено показивала довољно интересовања за сличне, а опет различите студијске групе, из садашње перспективе указује на то због чега је у својој каријери, не искључиво етнолога него и музејског стручњака и антрополога истраживача, Софија исказивала своје креативне потенцијале и у другим доменима, како професионалним тако и приватним.

По завршетку студија радила је као новинар у различитим редакцијама и постигла одређени успех у томе, што се, између осталог, види на основу достигнутог положаја уредника рубрике „Раритети“ у *Занатском гласнику Привредног прегледа*, где је отворила простор за неке од тема које су укључивале, или чак подразумевале, ставове једног етнолога. У периоду тзв. очекивања посла у струци, који је чест прагматичан многих потоњих музејских стручњака, током осамдесетих година двадесетог века уобличавано је њено теренско искуство путем сарадње са музејима комплексног типа и са етнологима, махом колегиницама, запосленим у институцијама заштите задуженим за области источне Србије: Музеј рударства и металургије у Бору, Народни музеј Зајечар

и Завичајни музеј Књажевац. На другој страни, као сарадник је учествовала у убличавању данашње републичке институције под називом Музеј на отвореном – „Старо село Сирогојно“. Како за сваког правог етнолога највећи и најлепши изазов представља теренски рад, сусрет са људима и – како то сви ми, њени пријатељи и сарадници, волимо да кажемо – задовољство посматрања са учествовањем, тако је и она испекла занат истраживача на бројним пројектима рекогносцирања или поновљених утврђивања културног статуса заједнице, од којих, уз остале, треба поменути следећа: *Медицинска истраживања Зајечара и околине, Етноантрополошка истраживања Србије, Рударска етнологија, Етнологишка истраживања Белице*.

Улазак у академске, а потом и научне „етнолошке воде“, Софија Костић је обезбедила 1979. године успешно одбрањеним дипломским радом на тему *Етнологишке карактеристике Илира и трагови њихове културе код нас*. Уз ангажовање у Етнографском музеју, као стручњак кустос успела је да издвоји време и за усавршавање, те је 1992. године одбранила магистарски рад на тему *Амајлије у народним веровањима Источне Србије* и одмах је уписала докторске студије, како би аргументовањем проблематике везане за (полемични) културни континуитет Илира на Балканском полуострву изградила мултидисциплинарни приступ тој археолошко-етнологишко-антрополошкој теми култура дугог трајања. Сплетом околности, тема првобитног доктората је измењена, те је, такође кроз интердисциплинарни приступ, образлажући проблематику под насловом *Змија у народним обичајима и веровањима код Срба*, стекла 1996. године академско звање доктора наука. У прилог стваралачком замаху, обележеном снажним импулсима креативног рада са видљивим резултатима, Софија стиче звања у оквиру три поља којима се тада свесрдно посветила – академском, стручном и научном, те последњих година двадесетог века стиче и највише стручно звање – музејски саветник, као и звање научног сарадника. С обзиром на то да су се стекли услови да свој пуни допринос искаже у оквиру истраживачких пројеката Етнографског музеја, треба напоменути да је Софија Костић, уз остале ангажоване колеге кустосе, учествовала последњих деценија у малтене сваком теренском раду, а на основу чега су потом публиковане вредне монографије, као што су *Књажевац и околина*, или тематски број Гласника Етнографског музеја о етнологишким истраживањима становништва Пирота и пиротског антропогеографског подручја.

Области етнологије / антропологије, музеологије и свакодневне музејске делатности, у којима је наша колегиница оставила, рекло би се, писани траг за будућност, могу се сагледати како у њеним научним и стручним чланцима писаним за домаће и стране часописе, у извештајима и освртима на прегнућа у оквиру културног наслеђа и шире, у културном окружењу уопште, у којима је учествовала или била посматрач, али не мање значајно – и у испуњеним инвентарним картонима збирки и колекција за које је била сукцесивно задужена у Етнографском музеју. Из легата који нам је својим радом оставила треба поменути област, условно речено, етномедицине:

заједнички рад (коаутор Ранко Баришић) о наркоманији у Београду, потом о народном лечењу у Ђердапском подручју и амајлијама (уз Гордану Живковић) у Тимочкој крајини, о магији у народној медицини и улози етномедицине у савременом лечењу. Смрт и загробни живот разматрани су у Софијиним радовима, између осталог, у оквиру проблематике која предочава институцију гостопримства. Током научне каријере она је разматрала и узрочно-последичне везе етничких асимилација, поље народних знања и веровања, док, напokon, треба поменути и стручни допринос, тематику збирки за које је била задужена: о врндељу, архаичним колима са пуним точковима, о саобраћају и транспорту добара у једновековном трајању, и о одевању као симболу идентитета.

Немирни, луцидни и креативни приступ пратио је Софију Костић у остваривању њених циљева кроз целокупну каријеру, било да је у питању новинарство, музејска етнографија, истраживачка етнологија, или њен унеколико авангардни приступ антрополошком пољу деловања. Управо стога, најбоље резултате остварила је превазилажењем неписаних граница етнографски усмереног музејског рада, најпре изложбом *Реалност магије*, која је својеврсним тоталним приступом успешно увела бројне посетиоце – лаике, стручњаке и научнике – у музеолошки аргументован интуитивно-мистични, религијски осветљен културни простор магијске обичајне праксе, која је аудио-визуелном комуникативном потком актуелизована (реч актуелизован не дозвољава у српском објекатску допуну – у нешто, а и сама већ означава савременост) у савремено окружење. Притом, у даљим покушајима да повеже уметност и своје основно стручно-научно опредељење, Софија Костић се исказала у својству коаутора - уз сликара Вељу Михајловића, изложбе графика под називом *Сеновита бића Студентског парка*, а напослетку и радом у оквирима етнографског филма, где је треба поменути као аутора филма *Дан за Кремна у незабораву*, потом као стручног консултанта за награђени филм *Вратико, навратило, повратило*, као члана у Селекционим комисијама и Жирију током четврт века постојања Међународног фестивала етнолошког филма.

Наша колегиница Софија постала је пензионер Етнографског музеја крајем 2016. године, не стигавши на своје прво, такозвано, дружење са пензионерима, које се организује у склопу временски блиских прослава Дана музеја и музејске славе. Не стигосмо тако ми колеге, пријатељице и пријатељи, да попричамо са њом растерећени од свакодневних радних обавеза, догађаја и њихових тумачења, како у музеју тако и ван њега. Један живот и каријера, обележени испреплетеним периодима напретка и немира, а потом мировања, застали су прерано и неумитно, односећи од нас неуморног и луцидног приповедача о свему: себи, нама, музеју, окружењу, етнологији, антропологији, животу, филозофији, магији и будућности, и о још много чему.

Душица Живковић  
Марко Стојановић